

تبیین منظومه (اعتقادی/ رفتاری) سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی به عنوان حکمران اسلامی

سید جواد امینی^۱

محسن خلیلی باصری^۲

سید محمود محمدی^۳

چکیده: هدف این مقاله تبیین منظومه از ویژگی‌های (اعتقادی - رفتاری) سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی به عنوان حکمران اسلامی می‌باشد. در این راستا تلاش گردیده با مذاقه در وصیت نامه شهید سلیمانی و بیانات رهبر معظم انقلاب و سلسله‌ای از خاطرات و مشاهدات سایرین از شهید و تشبث به منابع دینی، با استفاده از روش کیفی تحلیل شبکه مضامین به این سؤال، پاسخ داده شود که با تلقی شهید سلیمانی به عنوان نمونه برجسته‌ای از تربیت یافتگان مکتب انقلاب اسلامی، حکمران اسلامی از حیث اعتقادی و رفتاری می‌باید واجد چه ویژگی‌هایی باشد. در این پژوهش، ویژگی‌های اعتقادی - رفتاری حکمرانی شهید سلیمانی به عنوان مضمون فراگیر، در مجموع ۱۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۴۸ مضمون پایه را در بر می‌گیرد و یافته‌ها دلالت بر این دارد که اساساً حکمران اسلامی بر خلاف مدل غربی لزوماً می‌باید علاوه بر رعایت مؤلفه‌های مدیریتی متعلق به شاخصه‌های اعتقادی و رفتاری متعالی منطبق بر موازین اخلاقی و شرعی اسلام نیز باشد.

کلیدواژه‌ها: مکتب مقاومت، حکمرانی اسلامی، حکمرانی خوب، سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی

^۱ استادیار دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی - Amini@sndu.ac.ir

^۲ دانشجوی مقطع دکترای تخصصی Ph.D امنیت ملی - m.khalili2025@gmail.com

^۳ دانشجوی مقطع دکترای تخصصی Ph.D امنیت ملی - sedmahmoodm62@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

با رفتن سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به حول و قوه الهی کار او و راه او متوقف و بسته نخواهد شد (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) سپاه قدس به عنوان یک مجموعه و سازمان اداری نیست، بلکه به عنوان یک نهاد انسانی و دارای انگیزه‌های بزرگ و روشن انسانی است. سپاه قدس، نیرویی است که با سعه صدر به همه جا و همه کس نگاه می‌کند؛ رزمندگان بدون مرز، رزمندگانی که هر جا نیاز باشد آنها در آنجا حضور پیدا می‌کنند، کرامت مستضعفان را حفظ می‌کنند، نیروی قدس را بلاگردان مقدسات و حریم‌های مقدس می‌کنند (همان) اما اینکه ما این حوادث را قیمت‌گذاری کنیم، قدر آن را بدانیم و بدانیم اندازه آن چقدر است، این در صورتی تحقق پیدا می‌کند که ما به حاج قاسم و ابومهدی شهید عزیز به چشم یک فرد نگاه نکنیم، به چشم مکتب^۱ نگاه کنیم. یک مکتب، یک راه، یک مدرسه درس آموز، با این چشم نگاه کنیم (همان) اینها از جمله بیانات مقام معظم رهبری در حاشیه تشریح باشکوه شهید حاج قاسم سلیمانی است که دلالت بر لزوم پردازش منظومه شخصیتی (اندیشه و سیره) این شهید والامقام به مثابه یک مکتب جهانی دارد که می‌باید مؤلفه‌های اصلی آن تبیین و تشریح گردد و لیکن باید توجه داشت که متعاقب شناساندن این مکتب، در گام دوم می‌بایست عمده علوم انسانی خصوصا علوم سیاسی-امنیتی، راهبردی-مدیریتی و اجتماعی-فرهنگی از نو با نگاه مقاومت مورد بازبینی و تولید مضمون و محتوا قرار گیرد.

اینکه بر خلاف ایدئولوژی مادی، وفق مکتب مقاومت اسلامی با احترام به هویت، آزادی و استقلال ملت‌ها در جهت هم افزایی و تعالی مفاهیم مشترک انسانی در سطح جهان تلاش شود مؤلفه‌های فکری و رفتاری خاصی را برای حکمران اسلامی اقتضا می‌نماید؛ در این مقاله سؤالات پژوهش عبارتند از:

سؤال یک) در پارادایم غرب، با رعایت چه مؤلفه‌هایی از حکمرانی خوب می‌توان حکمران خوب را شناخت؟
سؤال دو) با تلقی شهید سلیمانی به عنوان نمونه برجسته‌ای از مدیران تربیت یافته مکتب انقلاب اسلامی، چه ویژگی‌های اعتقادی و رفتاری را می‌توان از لوازم شخصیتی یک حکمران اسلامی دانست؟

^۱ مکتب را روش، سبک و منظومه فکری یک فرد، نهاد یا مجموعه‌ای نامیده‌اند؛ مکتب، دربرگیرنده ایدئولوژی، جهان‌بینی، فلسفه و تفکر، اندیشه‌ورزی و اقدام و عمل است که براساس تعریف «فرهنگ لاروس»: مکتب، آن چیزی است که در جمعی نفوذ یافته و آنان علاقه به اجرا و بیان آن دارند.

۲- ادبیات نظری

۲-۱- حکمران و حکمرانی مطلوب در پادرایم غرب

۲-۱-۱- تعریف حکمران خوب^۱

عبارت است از حکمرانی که سیاست‌های پیش‌بینی شده، آشکار و صریح، شامل: بوروکراسی شفاف و مبتنی بر پاسخگویی، مشارکت مردم و برابری همگان مقابل قوانین توسط دولت‌ها در عرصه‌های اقتصادی و سیاسی و اجتماعی را اتخاذ و اجرا نماید.^۲

۲-۱-۲- معیار حکمران خوب، رعایت مؤلفه‌های حکمرانی خوب است.

جدول (۱) مؤلفه‌های اساسی حکمرانی خوب از منظر بانک جهانی

۱	مشارکت ^۳	۵	توجه به وفاق عمومی ^۴
۲	حاکمیت قانون ^۵	۶	برابری همگان مقابل قانون ^۶
۳	شفافیت ^۷	۷	اثربخشی و کارایی ^۸
۴	پاسخگویی ^۹	۸	مسئولیت پذیری ^{۱۰}

وجود آزادی بیان و اظهار نظرات شهروندان اعم از توده مردم و تشکل‌های مدنی در نحوه اداره جامعه در سطوح داخلی و خارجی و فراهم بودن بستر ترتب اثر بر این نظرات و خواسته‌ها و حتی تمهید امکان مداخله و مشارکت اجرایی مردم در اداره امور یکی از مؤلفه‌های حکمران خوب محسوب می‌شود. مشارکت مردم علاوه بر نفی استبداد موجب تمرکز منابع بر اهداف واقعی در حوزه سیاست‌گذاری عمومی می‌گردد.

حکمرانی خوب بدون وجود نهاد قانون‌گذاری متمرکز و هوشمند و نگرش استراتژیک و بدون وضع قوانین جامع و مانع و سپس حسن اجرای این قوانین و نظارت مؤثر و ترمیمی بر تخلفات ممکن نیست. فقدان یا بی‌نظمی و غیرمتمرکز بودن قوانین و تشتت نهادهای قانونگذار و نبود ساختارها و فرآیندهای

۱ Good Ruler

۲ World Bank's Poverty Reduction Strategy Paper

۳ Participation

۴ Consensus oriented

۵ Rule of law

۶ Equity and inclusiveness

۷ Transparency

۸ Effectiveness and efficiency

۹ Responsiveness

۱۰ Accountability

مستحکم برای اجرای قوانین و دستگاه قضایی متزلزل و ناکارآمد و فاسد از جمله آسیب‌های حاکمیت مطلوب است.

جریان آزاد اطلاعات و دسترسی عموم به آنها و آزادی کامل رسانه‌ها در رصد و اعلان و نقد اطلاعاتی و خبری تصمیمات و اقدامات حکمرانان موجب جلوگیری از تشکیل فساد علیه منافع عمومی و همچنین مانع بدبینی مردم به حکمرانان خواهد شد.

همه اشخاص و ارکان حکومت اعم از ستادی و اجرایی و نظارتی می‌باید مقابل ذی‌نفعان و منتقدان و تشکل‌های صیانتی پاسخگو باشند و سرکوب کردن پرسش و طفره رفتن از پاسخ، بی شک از عوامل تضعیف کارکرد حکومت‌ها می‌باشد.

مهم است که اعمال حاکمیت منطبق بر خواسته‌ها و پیشنهادهای اکثریت مردم باشد و حتی‌الامکان به خواسته‌های اقلیت نیز تعرض نشود.

اجرای قاطع قانون نسبت به توده مردم و تعطیلی آن نسبت به صاحبان زر و زور و تزویر در حکمرانی خوب جایز نیست و قانون می‌باید به نحو آمره و محکم همه را در برگیرد. بدترین حالت ممکن اجرای ضمانتهای قانون علیه مردم و اعمال حمایت‌های قانون نسبت به خواص است.

در حکمرانی خوب، سیاستگذاری‌های حکمرانان بلحاظ استحکام و هدف‌گذاری دقیق و اجرای خوب سیاست‌ها، اثرگذار بوده و بعلاوه دهنده مجموع تدابیر و اقدامات در همه عرصه‌ها منتهی به ارتقا و رشد می‌گردد. این اصل در پشتوانه مردمی حکومت و تحقق امنیت داخلی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند.

وجود فرهنگ مسئولیت‌پذیری و پرهیز حکمرانان و مردم و تشکل‌های مردمی از رخوت و بی‌تفاوتی نسبت به نقاط ضعف و تهدیدها یکی دیگر از مولفه‌های کلیدی در تحقق حکمرانی خوب می‌باشد.

۲-۲- حکمرانی اسلامی

حکمرانی اسلامی عبارت است از اتخاذ و اجرای سیاست‌های متکی بر سعادت محور بودن و توجه به هر دو بعد و ساحت انسان (مادی و معنوی) در جهت ایجاد جامعه‌ای مناسب برای رشد و تکامل همه جانبه انسان و با رعایت مصالح دنیا و آخرت عموم انسانها و پرهیز از سلطه‌گری ناروا و ابتناء بر قسط و عدل و نفی هر گونه ظلم و ستم، استبداد، استثمار، استعباد و در نهایت اجرای حدود الهی در جامعه (عیوضی، ۱۳۹۰: ۵) در دو سطح داخلی و خارجی

۳-۲- منظومه (اعتقادی - رفتاری) شهید شهید حاج قاسم سلیمانی (رضوان الله تعالی علیه) به عنوان حکمران اسلامی:

خود شما هم که آقای حاج قاسم سلیمانی باشید، در نظر ما شهید زنده اید (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۶/۰۵/۱۳) شما با متلاشی ساختن توده سرطانی و مهلک داعش، نه فقط به کشورهای منطقه و به جهان اسلام بلکه به همه ملت‌ها و به بشریت خدمتی بزرگ کردید (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۸/۳۰) سردار شهید قاسم سلیمانی نمونه برجسته‌ای از تربیت شدگان اسلام و مکتب امام خمینی ره بود؛ او همه عمر خود را به جهاد در راه خدا گذرانید؛ شهادت، پاداش تلاش بی‌وقفه او در همه این سال‌ها بود (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) با عنایت به اینکه در پارادایم مقاومت، حکمرانان ضمن رسالت خدمت به مردم، متولی صیانت از فرائض هویتی دینی یا ملی نیز هستند لذا ویژگی‌های حکمران خوب منحصر در مولفه‌های هشتگانه مذکور در منطق غربی نیست. حاصل مذاقه در برخی آیات قران کریم، عهدنامه مالک اشتر و رهنمودهای امامین انقلاب و سخنان و سیره و وصیت نامه الهی سیاسی شهید حاج قاسم سلیمانی رض و مجموع مصاحبه‌های صورت گرفته در این زمینه می‌توان با ابزار ترسیم شبکه مضامین، با تلقی (ویژگی‌های اعتقادی و رفتاری شهید سلیمانی بمثابة حکمران اسلامی) به عنوان مضمون فراگیر، مضامین سازمان دهنده و مضامین پایه را به ترتیب ذیل ذکر نمود.

جدول (۲) مضامین سازمان دهنده

۱	خودسازی اعتقادی و معنوی	۸	پرهیز از نگاه تکفیری و برخورداری از نگرش جهانی
۲	ولایی بودن	۹	تقید به حدود شرعی اسلام در کلیه امور فردی و اجتماعی و در همه احوال
۳	ایمان و صیانت خاص از شاکله نظام جمهوری اسلامی ایران	۱۰	احترام به منزلت اجتماعی نیروهای مسلح متعهد
۴	اهتمام جدی به چرخه تولید، صیانت و ترمیم سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی و انسانی	۱۱	ولی نعمت دانستن مردم
۵	روحیه استشهدی در مواجهه با دشمنان	۱۲	اهتمام جدی بر حفظ و توسعه وحدت ملی (وحدت کلمه)
۶	ارزشگذاری عملی به مجاهدین و خانواده شهدا	۱۳	شناخت و ایستادگی مقابل استکبار
۷	اهتمام جدی در جهت ارتقای کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران		

۱-۳-۲- خودسازی اعتقادی و معنوی

۱-۳-۱-۱ اعتقاد و ابتناء به اصول و ضروریات دین مبین اسلام (مبانی فکری اسلامی و انقلابی)

بسم الله الرحمن الرحيم شهادت می‌دهم به اصول دین اشهد أن لا اله الا الله و اشهد أن محمداً رسول الله و اشهد أن امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب و اولاده المعصومین اثنی عشر ائمتنا و معصومیننا حجج الله شهادت می‌دهم که قیامت حق است. قرآن حق است. بهشت و جهنم حق است. سؤال و جواب حق است. معاد، عدل، امامت، نبوت حق است (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۱-۳-۱-۲ ایمان و امید به محبت و رحمت الهی

خدایا! به عفو تو امید دارم... ای خدای عزیز و ای خالق حکیم بی همتا! دستم خالی است و کوله پستی سفرم خالی، من بدون برگ و توشه‌ای به امید ضیافتِ عفو و اکرم تو می‌آیم. من توشه‌ای برنگرفته‌ام؛ چون فقیر [را] در نزد کریم چه حاجتی است به توشه و برگ؟... سارق، چارقمق پر است از امید به تو و فضل و کرم تو؛ همراه خود دو چشم بسته آورده‌ام که ثروت آن در کنار همه ناپاکی‌ها، یک ذخیره ارزشمند دارد و آن گوهر اشک بر حسین فاطمه است؛ گوهر اشک بر اهل بیت است؛ گوهر اشک دفاع از مظلوم، یتیم، دفاع از محصورِ ظلم در چنگِ ظالم... خداوندا! در دستان من چیزی نیست؛ نه برای عرضه [چیزی دارند] و نه قدرت دفاع دارند، اما در دستانم چیزی را ذخیره کرده‌ام که به این ذخیره امید دارم و آن روان بودن پیوسته به سمت تو است. وقتی آن‌ها را به سمت بلند کردم، وقتی آن‌ها را برایت بر زمین و زانو گذاردم، وقتی سلاح را برای دفاع از دینت به دست گرفتم؛ این‌ها ثروت دست من است که امید دارم قبول کرده باشی. خداوندا! پاهایم سست است. رمق ندارد. جرأت عبور از پلی که از جهنم عبور می‌کند، ندارد. من در پل عادی هم پاهایم می‌لرزد، وای بر من و صراط تو که از من نازکتر است و از شمشیر برنده تر؛ اما یک امیدی به من نوید می‌دهد که ممکن است نلرزم، ممکن است نجات پیدا کنم. من با این پاها در حرمت پا گذارده‌ام و دور خانه ات چرخیده‌ام و در حرم اولیاءت در بین الحرمین حسین و عباس است آن‌ها را برهنه دواندم و این پاها را در سنگرهای طولانی، خمیده جمع کردم و در دفاع از دینت دویدم، جهیدم، خزیدم، گریستم، خندیدم و خنداندم و گریستم و گریاندم؛ افتادم و بلند شدم. امید دارم آن جهیدن‌ها و خزیدن‌ها و به حرمت آن حریم‌ها، آن‌ها را ببخشی خداوندا! سر من، عقل من، لب من، شامه من، گوش من، قلب من، همه اعضا و جوارحم در همین امید به سر می‌برند؛ یا ارحم الراحمین! مرا بپذیر؛ پاکیزه بپذیر؛ آنچنان بپذیر که شایسته دیدارت شوم. جز دیدار تو را نمی‌خواهم، بهشت من جوار توست، یا الله (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۳-۱-۲-۳-۲- فی سبیل الله بودن همه امور و خلوص نیت و پرهیز از تظاهر و ریا

از همه اینها بالاتر، اخلاص او بود؛ با اخلاص بود؛ این ابزار شجاعت و ابزار تدبیر را برای خدا خرج میکرد؛ اهل تظاهر و ریا و مانند اینها نبود. اخلاص خیلی مهم است. ماها تمرین کنیم در خودمان اخلاص را ... در جلسه‌ای که ما غالباً با همین مسئولین مختلف که ارتباط با کار او داشتند داشتیم - جلسات رسمی معمولی- حاج قاسم یک گوشه‌ای می‌نشست که اصلاً دیده نمیشد. آدم گاهی اوقات می‌خواست بداند یا استشهاد کند، باید میگشت تا او را پیدا میکرد؛ خودش را جلوی چشم قرار نمیداد، تظاهر نمیکرد (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

به ایشان می‌گفتند شما محبوب‌ترین شخصیت جمهوری اسلامی هستید ولی ذره‌ای دلش نلرزید و به سمت این محبوبیت نرفت. یا به ایشان می‌گفتند نقش شما خیلی حساس است و در منطقه دارید کار بزرگی را انجام می‌دهید، اما خیلی راحت می‌گفت کارها دست خدا است و خودش را هیچ کاره می‌دانست. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷)

۴-۱-۲-۳-۲- جامعیت شخصیتی (خودسازی انقلابی از جنس تشیع)

در مورد مکتب شهید سلیمانی و چگونگی رسیدن ایشان به این موقعیت، اولین ویژگی که باید در ذهن ما متصور بشود، جامعیت بلکه جمع اضا داد بودن ایشان هست؛ جامعیتی که از عقلانیت بر می‌آید. پس عقلانیت پایه شخصیت اوست... اگر سردار سلیمانی ولایت مدار است، به خاطر ضعف شخصیتی و یا هم جهت بودن و هم سو شدن نیست، بلکه ایشان یک صلابتی داشت که می‌توانست برای خودش صاحب نظر باشد و در سخنانش اعلام استقلال بکند. اینکه ایشان ذره‌ای از ولایت مداری کوتاه نمی‌آمد، به این معنا بود که با این کار به ولایت مداری عزت می‌داد و میزان و شاخص ولایت مداری را برای جامعه تعیین می‌کرد تا هر کسی میزان ولایت مداری خودش را با مکتب و جامعیت ایشان مقایسه کند و متوجه نقص هایش بشود. لذا مسأله‌ای که برای آحاد جامعه حتی ولایت مداران مطرح می‌شود این است که آیا ما می‌توانیم مثل سردار سلیمانی جامعیت داشته باشیم؟ خیلی از افراد صفات سردار سلیمانی را دارند. حتی ممکن است بعضی‌ها اخلاص ایشان را هم داشته باشند، ولی حماسه ساز نباشند. ممکن است بعضی‌ها صلابت در مقابل دشمن را داشته باشند، ولی آن روحیه عاطفی شدید و تواضع و فروتنی فوق العاده را نسبت به دیگران نداشته باشند... همه این صفات و ویژگی‌ها در کنار همدیگر جمع می‌شوند و پدیده‌ای به نام سردار سلیمانی را درست می‌کنند... اگر بخواهیم خلاصه بگوییم سردار سلیمانی چه ویژگی‌هایی داشت که برای ما صاحب مکتب و درس شد، همان گونه که اشاره کردم جامعیت بر آمده از عقلانیت مهم‌ترین ویژگی ایشان بود و این همان پایه‌های «مکتب حاج قاسم» است. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷)

۲-۳-۲- ولایی بودن

۲-۳-۲-۱- اعتقاد و عشق عمیق به ولایت مطلقه فقیه و ۲-۳-۲- التزام واقعی به رهنمودهای امامین انقلاب

خدایا! تو را سپاس می‌گویم بخاطر نعمت هایت... خداوندا! تو را سپاس که مرا صلب به صلب، قرن به قرن، از صلبی به صلبی منتقل کردی و در زمانی اجازه ظهور و وجود دادی که امکان درک یکی از برجسته ترین اولیائت را که قرین و قریب معصومین است، عبد صالحت خمینی کبیر را درک کنم و سرباز رکاب او شوم. اگر توفیق صحابه رسول اعظمت محمد مصطفی را نداشتم و اگر بی بهره بودم از دوره مظلومیت علی بن ابیطالب و فرزندان معصوم و مظلومش، مرا در همان راهی قرار دادی که آن‌ها در همان مسیر، جان خود را که جان جهان و خلقت بود، تقدیم کردند. خداوندا! تو را شکرگزارم که پس از عبد صالحت خمینی عزیز، مرا در مسیر عبد صالح دیگری که مظلومیتش اعظم است بر صالحیتش، مردی که حکیم امروز اسلام و تشیع و ایران و جهان سیاسی اسلام است، خامنه‌ای عزیز که جانم فدای جان او باد قرار دادی ... (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی) در منش و رفتار و عشق به ولایت او هیچ ناخالصی وجود نداشت و ذوب در انقلاب بود. خط قرمز قاسم سلیمانی نیز ولایت و انقلاب بود. (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۲-۳- ضرورت صیانت از خیمه ولایت فقیه به عنوان رکن ثابت و خط قرمز همه تصمیمات و اقدامات

امروز قرارگاه حسین بن علی، ایران است. بدانید جمهوری اسلامی حرم است و این حرم اگر ماند، دیگر حرم‌ها می‌مانند. اگر دشمن، این حرم را از بین برد، حرمی باقی نمی‌ماند، نه حرم ابراهیمی و نه حرم محمدی (ص)... برادران و خواهران! جهان اسلام پیوسته نیازمند رهبری است؛ رهبری متصل و منصوب شرعی و فقهی به معصوم. خوب می‌دانید منزه ترین عالم دین که جهان را تکان داد و اسلام را احیا کرد، یعنی خمینی بزرگ و پاک ما، ولایت فقیه را تنها نسخه نجات بخش این امت قرار داد؛ لذا چه شما که به عنوان شیعه به آن اعتقاد دینی دارید و چه شما که به عنوان سنی اعتقاد عقلی دارید، بدانید [باید] به دور از هرگونه اختلاف، برای نجات اسلام خیمه ولایت را رها نکنید. خیمه، خیمه رسول الله است. اساس دشمنی جهان با جمهوری اسلامی، آتش زدن و ویران کردن این خیمه است. دور آن بچرخید. والله والله این خیمه اگر آسیب دید، بیت الله الحرام و مدینه حرم رسول الله و نجف، کربلا، کاظمین، سامرا و مشهد باقی نمی‌ماند؛ قرآن آسیب می‌بیند. (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۴-۲-۳-۲- اعتقاد عملی به ولایت فقیه بعنوان محور اتحاد و انسجام ملی

شهید سلیمانی در فرازی از وصیت نامه خود می‌فرماید: «اصول عبارت از چند اصل مهم است اول آنها، اعتقاد عملی به ولایت فقیه است؛ یعنی این که نصیحت او را بشنوید، با جان و دل به توصیه و تذکرات او به عنوان طبیب حقیقی شرعی و علمی، عمل کنید. کسی که در جمهوری اسلامی می‌خواهد مسئولیتی را احراز کند، شرط اساسی آن [این است که] اعتقاد حقیقی و عمل به ولایت فقیه داشته باشد. من نه می‌گویم ولایت تنوری و نه می‌گویم ولایت قانونی؛ هیچ یک از این دو، مشکل وحدت را حل نمی‌کند؛ ولایت قانونی، خاصّ عامه مردم اعم از مسلم و غیر مسلمان است، اما ولایت عملی مخصوص مسئولین است که می‌خواهند بار مهم کشور را بر دوش بگیرند، آن هم کشور اسلامی با این همه شهید» (همان)

۳-۳-۲- ایمان و صیانت خاص از شاکله نظام جمهوری اسلامی ایران

۱-۳-۳-۲- اعتقاد و التزام به مرکزیت اسلام و تشیع در جمهوری اسلامی ایران

خواهران و برادران مجاهد در این عالم، ای کسانی که سرهای خود را برای خداوند عاریه داده‌اید و جان‌ها را بر کف دست گرفته و در بازار عشق‌بازی به سوق فروش آمده‌اید، عنایت کنید: جمهوری اسلامی، مرکز اسلام و تشیع است (همان)

۲-۳-۳-۲- ارجح دانستن اسلام، جمهوری اسلامی، مقدسات و ولایت فقیه بعنوان رنگ خدا در

همه مسائل سیاسی

در مسائل سیاسی آنجا که بحث اسلام، جمهوری اسلامی، مقدسات و ولایت فقیه مطرح می‌شود، این‌ها رنگ خدا هستند؛ رنگ خدا را بر هر رنگی ترجیح دهید (همان)

۳-۳-۳-۲- حمایت بدون ملاحظه مراجع و نخبگان از انقلاب و جمهوری اسلامی و ولی فقیه

سخنی کوتاه از یک سرباز ۴۰ ساله در میدان به علمای عظیم الشان و مراجع گرانقدر که موجب روشنایی جامعه و سبب زدودن تاریکی‌ها هستند، خصوصاً مراجع عظام تقلید. سربازتان از یک برج دیده بانی، دید که اگر این نظام آسیب ببیند، دین و آنچه از ارزش‌های آن [که] شما در حوزه‌ها استخوان خرد کرده اید و زحمت کشیده اید، از بین می‌رود. این دوره‌ها با همه دوره‌ها متفاوت است. این بار اگر مسلط شدند، از اسلام چیزی باقی نمی‌ماند. راه صحیح، حمایت بدون هر گونه ملاحظه از انقلاب، جمهوری اسلامی و ولی فقیه است. نباید در حوادث، دیگران شما را که امید اسلام هستید به ملاحظه بیندازند. همه شما امام را دوست داشتید و معتقد به راه او بودید. راه امام مبارزه با آمریکا و حمایت از جمهوری اسلامی و مسلمانان تحت ستم استکبار، تحت پرچم ولی فقیه است. من با عقل ناقص خود می‌دیدم برخی خناسان سعی

داشتند و دارند که مراجع و علماء مؤثر در جامعه را با سخنان خود و حالت حق به جانبی به سکوت و ملاحظه بکشاند. حق واضح است؛ جمهوری اسلامی و ارزش‌ها و ولایت فقیه میراث امام خمینی^(ع) هستند و می‌بایست مورد حمایت جدی قرار گیرند. من حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای را خیلی مظلوم و تنها می‌بینم. او نیازمند همراهی و کمک شماسست و شما حضرات معظّم با بیانتان و دیدارهایتان و حمایت هایتان با ایشان می‌بایست جامعه را جهت دهید. اگر این انقلاب آسیب دید، حتی زمان شاه ملعون هم نخواهد بود، بلکه سعی استکبار بر الحادگری محض و انحراف عمیق غیر قابل برگشت خواهد بود. (همان)

۴-۳-۲- اهمیت جدی در جهت ارتقای کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران

۴-۳-۲-۱- عملگرایی و مجاهدت بی وقفه و روحیه جهادی

عملیاتی بودن و اهل عمل بودن از دیگر عناصر شخصیتی حاج قاسم سلیمانی بود. او نه به کسی وعده داد و نه فقط حرف زد. با عملش رفتار کرد و همین مسئله او را رشد داد... عملگرا بودن قاسم سلیمانی به شخصیت او جذبه‌ای داد که همه را جذب خود کرد. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۱)

۴-۳-۲-۲- بکارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدوم در حکومت

به کارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدمتگزار به ملت، نه افرادی که حتی اگر به میز یک دهستان هم برسند خاطرۀ خانه‌ای سابق را تداعی می‌کنند. (شهید سلیمانی، وصیت الهی سیاسی)

۴-۳-۲-۳- فساد ستیزی و دوری از تجملات

مقابله با فساد و دوری از فساد و تجملات را شیوه خود قرار دهند. (همان)

۴-۳-۲-۴- استخدام همه ظرفیت‌ها برای افزایش قدرت و دفاع ملی

در مکتب مقاومت، کلیه ظرفیت‌های کشور در همه ابعاد اعم از سیاسی/ اقتصادی/ فرهنگی/ دیپلماسی/ فناوری و... در خدمت افزایش قدرت و دفاع ملی می‌باشد که فقط در بستر مقاومت امکان رشد و شکوفایی دارد. در منطق حاج قاسم، مذاکره و دیپلماسی در خدمت مقاومت بود.

۴-۳-۲-۵- انجام کارهای بزرگ

مکتب حاج قاسم یعنی مکتب کارهای بزرگ با ایمان به ولایت فقیه (نظر کاربران فضای مجازی) شهید سلیمانی با لشکر ثارالله کارهای بزرگی انجام داده است. بعد جنگ حاج قاسم به خانه برنگشت و به دنبال اشرار ضدانقلاب در ارتفاعات و کویر پرداخت. با همکاری طوایف در سیستان و بلوچستان، برخی اشرار را خلع سلاح و آنها را وارد کار کشاورزی کرد. ۲۲ سال پیش مأموریت وی از کرمان به تهران منتقل شد و

فرمانده نیروی قدس شد. مأموریت این نیرو خارج از مرز بود. سلیمانی خط مقدم را به آن سوی مدیترانه برد در حالیکه این خط زمانی در شهرهای ما بود. شهید سلیمانی انسانی سخت کوش و ساخته بود. روزی به او سر زد و در حالی نوشتن پشت میز بود. به او گفتم شما همیشه در حال عملیات هستی و گفت «برنامه بیست سال آینده نیروی قدس را می‌نویسم» و دیگر ندیدم پشت میز بنشیند (سردار محمد جعفر اسدی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۴-۶- ریسک پذیری

ایشان ریسک‌های خیلی بزرگی را انجام می‌داد. نمونه آن را اخیراً مقام معظم رهبری در یک سخنرانی ابراز فرمودند که عناصر خشن و بی رحم داعش منطقه‌ای را محاصره کرده بودند و بنا بود که همه را قتل عام کنند. این عنصر شبانه خودش را با هلی کوپتر در آن منطقه فرود می‌آورد و هدایت، رهبری و ساماندهی می‌کند و آن منطقه را نجات می‌دهد و محاصره را می‌شکند. نفس این حرکت خودش نشان دهنده توان بالای ریسک‌پذیری، از خود گذشتگی، از جان گذشتگی و آمادگی برای پذیرش هر نوع خطر در مسیر آرمان و هدفی است که تشخیص می‌دهد باید به سوی آن برود. (سید محمود دعایی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۴-۷- حضور مؤثر در بحران‌های طبیعی

او در روزهای سیل خوزستان، اسلحه را زمین گذاشت و بیل دستش گرفت. من می‌دیدم که برای مردم و سیل زدگان اشک می‌ریخت. حاج قاسم این گونه نبود که دستور بدهد و برود. نمی‌رفت؛ تا لحظه آخر و تا موقعی که مردم یک روستا یا منطقه نجات پیدا کنند و امکانات بگیرند، کنار مردم می‌ایستاد حضور حاج قاسم همچنین در زمان سیل خوزستان، یک انسجام بین مدیران و نیروهای مسلح این استان به وجود آورد. در روزهای سیل، وجود حاج قاسم و ابومهدی المهندس باعث دلگرمی بین مردم خوزستان بود. مردمی که همه دارایی و زندگی خود را از دست رفته می‌دیدند، قاسم سلیمانی برایشان یک منجی بود. (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۴-۸- معیار قرار دادن شجاعت و قدرت مدیریت بحران در انتصابات فرماندهان نیروهای مسلح

ملاک مسئولیت‌ها را برای انتخاب فرماندهان، شجاعت و قدرت اداره بحران قرار دهید. (شهید سلیمانی، وصیت الهی سیاسی) در نیروهای مسلح، هیچ وقت فرماندهان عالی رتبه در صحنه نبرد جلو نمی‌روند. اما او فرمانده‌ای بود که جلوتر از نیروهایش به دل خطر می‌رفت. معمولاً وقتی یک منطقه پر از خطر است، محافظان اجازه نمی‌دهند تا شخصیت‌های مهم نظامی، وارد آن منطقه شوند. اما نمی‌شد جلوی قاسم سلیمانی را گرفت. (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۵- روحیه استشهادی توأم با تدبیر در مواجهه با دشمنان

۲-۳-۵-۱- عدم ترس از دشمنان و شجاعت در مواجهه با خطر تدبیر و ۲-۳-۵-۲- عقلانیت و مدیریت

راهبردی

اولا شهید سلیمانی، هم شجاع بود، هم با تدبیر بود؛ صرف شجاعت نبود؛ بعضی‌ها شجاعت دارند اما تدبیر و عقل لازم برای به کار بردن این شجاعت را ندارند. بعضی‌ها اهل تدبیرند اما اهل اقدام و عمل نیستند، دل و جگر کار را ندارند. این شهید عزیز ما هم دل و جگر داشت - به دهان خطر میرفت و ابا نداشت؛ نه فقط در این حوادث این روزها، [بلکه] در دوران دفاع مقدس هم در فرماندهی. لشکر ثارالله همین جواری بود؛ خودش و لشکرش - هم با تدبیر بود؛ فکر میکرد، تدبیر میکرد، منطق داشت برای کارهایش، این شجاعت و تدبیر توأمان، فقط در میدان نظامی هم نبود، در میدان سیاست هم همین جور بود؛ بنده بارها به دوستانی که در عرصه سیاسی فعالیت می‌کنند این را میگفتم؛ رفتار او را، کارهای او را [میدیدم]. در عرصه سیاست هم، هم شجاع بود، هم با تدبیر بود؛ سخنش اثرگذار بود، قانع کننده بود، تأثیر گذار بود.^۱ مهمترین ویژگی قاسم سلیمانی این بود که او از طرف مقابل نمی‌ترسید و با تمام تهدیدات وارد میدان می‌شد. ابتدا پیش روی دشمن را متوقف کرده و سپس پیروزی‌هایی را به آنها تحمیل می‌کرد (مصطفی مصلح زاده^۲، ۱۳۹۸/۱۱/۲۱) در مورد مکتب شهید سلیمانی و چگونگی رسیدن ایشان به این موقعیت، اولین ویژگی که باید در ذهن ما متصور بشود، جامعیت بلکه جمع اضداد بودن ایشان هست؛ جامعیتی که از عقلانیت بر می‌آید. پس عقلانیت پایه شخصیت اوست. دارا بودن صفای باطن و مهربانی و لطافت روحی در کنار صلابت و حماسه سازی که ایشان در میدان جنگ نسبت به دشمنان داشت، ترکیب زیبایی می‌آفریند. اگر سردار مهربان بود، بر اساس یک خصلت شخصیتی فردی نبود، بلکه عقلانیت دینی ایجاب می‌کرد که مهربان باشد و خدمت بکند. اگر ایشان نمی‌ترسید، به خاطر عقلانیت دینی است که کار را به دست خدا می‌داند. اگر شهید سلیمانی مذاکره کننده قوی در دیپلماسی بود، به خاطر عقلانیتی است که از دین پیدا کرده بود که باید مذاکره کننده قوی باشد. در مکتب حاج قاسم سلیمانی عقلانیت حرف اول را می‌زند و اگر این مکتب زیبایی‌ها دارد، به دلیل زیبایی عقلانیت و حکمت است. مکتب حاج قاسم سلیمانی سرشار از عقلانیت است و اگر سردار سلیمانی مقاومت می‌کرد، چون می‌دانست هزینه مقاومت کمتر از سازش است. این یک گزاره عقلانی است، اگر مقابل آمریکایی‌ها قدرتمندانه نیروها را بسیج می‌کرد و موفق می‌شد، به خاطر عقلانیتی بود که به ایشان می‌گوید دشمن ضعیف است و کدخدا نیست. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷) یکی از تعبیرات زیبایی که سیدحسن نصرالله نسبت به ایشان داشت این است

^۱ رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸

^۲ سفیر سابق ایران در اردن

که «هر موقع اظهار نظر می‌کرد ما از دقت نظر او لذت می‌بردیم و به اهمیت نقطه نظرات او پی می‌بردیم» خود مقام معظم رهبری بیش از همه ایشان را درک کرده بودند. (سید محمود دعائی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۵-۳- عشق به خدا و شهادت طلبی

یا ارحم! الراحمین! مرا بپذیر؛ پاکیزه بپذیر؛ آنچنان بپذیر که شایسته دیدارت شوم. جز دیدار تو را نمی‌خواهم، بهشت من جوار توست، یا الله...

خدایا! از کاروان دوستانم جامانده ام خداوند، ای عزیز! من سال‌ها است از کاروانی به جا مانده ام و پیوسته کسانی را به سوی آن روانه می‌کنم، اما خود جا مانده ام، اما تو خود می‌دانی هرگز نتوانستم آن‌ها را از یاد ببرم. پیوسته یاد آنها، نام آنها، نه در ذهنم بلکه در قلبم و در چشمم، با اشک و آه یاد شدند... مرا به حرمت کسانی که حرمتشان را بر خودت واجب کرده‌ای، قبل از شکستن حریمی که حرم آن‌ها را خدشه دار می‌کند، مرا به قافله‌ای که به سویت آمدند، متصل کن... معبود من، عشق من و معشوق من، دوست دارم. بارها تو را دیدم و حس کردم، نمی‌توانم از تو جدا بمانم. بس است، بس. مرا بپذیر، اما آنچنان که شایسته تو باشم (شهید سلیمانی، وصیت الهی سیاسی) یکی از عواملی که به شدت ایشان را برای شهید شدن مضطر و روحانی کرده بود، احساس وفاداری به یاران شهیدش بود و دیگر نمی‌توانست فرزندان شهدا را ببیند و تمنای شهادت از آنها نکند. ما این خصلت را هم در امام حسین علیه السلام می‌بینیم. وقتی که امام حسین علیه السلام خبر شهادت مسلم بن عقیل را می‌دهند، می‌فرمایند بعد از اینها زندگی دیگر فایده‌ای ندارد و خیری در آن نیست. یا در روایتی از امام باقر علیه السلام داریم که ظهر عاشورا از جانب خدا پیامی رسید که حسین خودت بین شهادت و یا نابودی دشمنانت یکی را انتخاب کن. ما می‌توانیم دشمنانت را نابود کنیم، اما امام حسین علیه السلام شهادت را انتخاب کرد. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷) یکی از خصلت‌های خاص حاج قاسم این بود که هر روز منتظر شهادت بود. او هر روز به فکر رفتن بود (سردار محمدجعفر اسدی، ۱۳۹۸) به جرأت می‌توانم بگویم که ندای «هَلْ مِنْ نَاصِرٍ يَنْصُرُنِي» امام حسین (ع) در ۱۴۰۰ سال قبل را حاج قاسم لبیک گفت. او کسی بود که خودش به دنبال شهادت می‌رفت. همیشه هم می‌گفت که دعا کنید من شهید شوم. (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۵-۴- عدم توجه به شمات دشمنان

برادران و خواهران عزیز ایرانی من، مردم پر افتخار و سربلند که جان من و امثال من، هزاران بار فدای شما باد، کما اینکه شما صدها هزار جان را فدای اسلام و ایران کردید؛ از اصول مراقبت کنید. اصول یعنی ولیّ فقیه، خصوصاً این حکیم، مظلوم، وارسته در دین، فقه، عرفان، معرفت؛ خامنه‌ای عزیز را عزیز جان خود بدانید. حرمت او را حرمت مقدسات بدانید! برادران و خواهران، پدران و مادران، عزیزان من جمهوری اسلامی، امروز سربلندترین دوره خود را طی می‌کند. بدانید مهم نیست که دشمن چه نگاهی به شما دارد. دشمن به پیامبر شما چه نگاهی داشت و [دشمنان] چگونه با پیامبر خدا و اولادش عمل کردند،

چه اتهاماتی به او زدند، چگونه با فرزندان مطهر او عمل کردند؟ مذمت دشمنان و شماتت آن‌ها و فشار آنها، شما را دچار تفرقه نکند (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی) ویژگی دیگرشان این بود که از سرزنش سرزنش کنندگان نمی‌ترسید و هیچ کسی نمی‌توانست روی ایشان تأثیر منفی بگذارد. در اوج ناامیدی دیگران کار خودش را محکم انجام می‌داد و به پیروزی‌های بزرگی هم رسید. سرزنش سرزنش کنندگان در خیلی از سیاستمداران تأثیر منفی می‌گذارد که موجب عقب نشینی آنها از مواضع انقلابی شان می‌شود. اما سردار سلیمانی واقعاً مصداق یاری کننده دین بود. طبیعتاً این شخص در دل مردم محبوب می‌شود و این محبوبیت صفای باطن مردم را نشان می‌دهد و خیلی معنای بالایی دارد. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷)

۲-۳-۶- ارزشگذاری عملی به مجاهدین و خانواده شهدا

۲-۳-۶-۱- زنده نگه داشتن شهدا و مجاهدین راه حق

پروردگارا... تو را سپاس که مرا با بهترین بندگان در هم آمیختی و درک بوسه بر گونه‌های بهشتی آنان و استشمام بوی عطر الهی آنان را یعنی مجاهدین و شهدای این راه به من ارزانی داشتی... خداوند... ای قادر عزیز و ای رحمان رزاق، پیشانی شکر شرم بر آستانت می‌سایم که مرا در مسیر فاطمه اطهر و فرزندانش در مذهب تشیع عطر حقیقی اسلام قرار دادی و مرا از اشک بر فرزندان علی بن ابیطالب و فاطمه اطهر بهره مند نمودی؛ چه نعمت عظمایی که بالاترین و ارزشمندترین نعمت هایت است؛ نعمتی که در آن نور است، معنویت، ببقاراری که در درون خود بالاترین قرارها را دارد، غمی که آرامش و معنویت دارد (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۳-۶-۲- تکریم خانواده شهدا

شهدا، محور عزت و کرامت همه ما هستند؛ نه برای امروز، بلکه همیشه این‌ها به دریای وسعه خداوند سبحان اتصال یافته‌اند. آن‌ها را در چشم، دل و زبان خود بزرگ ببینید، همان گونه که هستند. فرزندانان را با نام آن‌ها و تصاویر آن‌ها آشنا کنید. به فرزندان شهدا که یتیمان همه شما هستند، به چشم ادب و احترام بنگرید. به همسران و پدران و مادران آنان احترام کنید، همان گونه که از فرزندان خود با اغماض می‌گذرید، آن‌ها را در نبود پدران، مادران، همسران و فرزندان خود توجه خاص کنید... فرزندانم، دختران و پسرانم، فرزندان شهدا، پدران و مادران باقی مانده از شهدا، ای چراغ‌های فروزان کشور ما، خواهران و برادران و همسران وفادار و متدینه شهدا! در این عالم، صوتی که روزانه من می‌شنیدم و مأنوس با آن بودم و همچون صوت قرآن به من آرامش می‌داد و بزرگترین پشتوانه معنوی خود می‌دانستم، صدای فرزندان شهدا بود که بعضاً روزانه با آن مأنوس بودم؛ صدای پدر و مادر شهدا بود که وجود مادر و پدرم را در وجودشان احساس می‌کردم... عزیزانم! تا پیشکسوتان این ملتید، قدر خودتان را بدانید. شهیدتان را در خودتان جلوه گر کنید، به طوری که هر کس شما را می‌بیند، پدر شهید یا فرزند شهید را، بعینه خود

شهید را احساس کند، با همان معنویت، صلابت و خصوصیت خواهش می‌کنم مرا حلال کنید و عفو نمایید من نتوانستم حق لازم را پیرامون خیلی از شماها و حتی فرزندان شهیدتان اداء کنم، هم استغفار می‌کنم و هم طلب عفو دارم... دوست دارم جنازه ام را فرزندان شهدا بر دوش گیرند، شاید به برکت اصابت دستان پاک آن‌ها بر جسد، خداوند مرا مورد عنایت قرار دهد (همان) تیرماه امسال که سالروز شهادت حاج علی هاشمی بود سردار سلیمانی هم حضور پیدا کردند و می‌گفتند که این آخرین دیدار ایشان با ماست و به زودی پیش حاج علی خواهد رفت. ما باور نمی‌کردیم و حرفش را شوخی می‌دانستیم (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۷- پرهیز از نگاه تکفیری و برخورداری از نگرش جهانی

۲-۳-۷-۱- نگاه ملی و فراجحی

این ولایت، ولایت علی بن ابیطالب است و خیمه او خیمه حسین فاطمه است. دور آن بگردید. با همه شما هستم. می‌دانید در زندگی به انسانیت و عاطفه‌ها و فطرت‌ها بیشتر از رنگ‌های سیاسی توجه کردم. خطاب من به همه شما است که مرا از خود می‌دانید، برادر خود و فرزند خود می‌دانید (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی) یک نکته مهم این است که در مسائل داخل کشور - چون این حرفها غالباً ناظر به مبارزات منطقه‌ای و فعالیت‌های منطقه‌ای او بود - اهل حزب و جناح و مانند اینها نبود، لکن بشدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابیگری خط قرمز قطعی او بود؛ این را بعضی‌ها سعی نکنند کم رنگ کنند، این واقعیت او است؛ ذوب در انقلاب بود، انقلابیگری خط قرمز او بود. در این عوالم تقسیم به احزاب گوناگون و اسمهای مختلف و جناحهای مختلف و مانند اینها نبود اما در عالم انقلابیگری چرا، بشدت پایبند به انقلاب، پایبند به خط مبارک و نورانی امام راحل (رضوان الله علیه) بود. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

اصلی که ایشان در نظر داشت، اعتقاد به انقلاب و احترام به ولایت و رهبری بود. اگر جریانی بود که امام را قبول داشت و یا رهبری فعلی را قبول دارد که در خط مشی سیاسی با جریانات دیگر متفاوت است، به دلیل اینکه اصل اصلی مورد اعتقاد حاج قاسم را پایبند است، مورد احترام قرار می‌داد... (سیدمحمود دعائی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۷-۲- رویکرد بین‌المللی در مبارزات و مجاهدتها

او (حاج قاسم) به کمک ملت‌های منطقه یا با کمک‌هایی که به ملت‌های منطقه کرد، توانست همه نقشه‌های نامشروع آمریکا در منطقه غرب آسیا را خنثی کند. این آدم توانست در مقابل همه نقشه‌هایی که با پول، با تشکیلات تبلیغاتی وسیع آمریکایی، با توانایی‌های دیپلماسی آمریکایی، زورگویی‌هایی که آمریکایی‌ها روی سیاستمداران دنیا بخصوص کشورهای ضعیف دارند، تهیه شده بود قد علم کند و این نقشه‌ها را در این منطقه غرب آسیا خنثی کند آمریکایی‌ها در مورد فلسطین طرحشان و نقشه شان این بود که قضیه فلسطین را به فراموشی بسپارند؛ فلسطینی‌ها را در حالت ضعف نگه دارند که جرئت نکنند

دم از مبارزه بزنند. این مرد، دست فلسطینی‌ها را پُر کرد؛ کاری کرد که یک منطقه کوچکی، یک وجب جا مثل نوار غزه در مقابل رژیم صهیونیستی با آن همه ادعا می‌ایستد، کاری و بلایی سر آنها می‌آورد که آنها سر ۴۸ ساعت می‌گویند آقا بیاید آتش بس بدهید؛ اینها را حاج قاسم سلیمانی کرد. دستشان را پُر کرد. کاری کرد که بتوانند بایستند، بتوانند مقاومت کنند. این چیزی است که برادران فلسطینی ما مکرر در مکرر پیش خود بنده گفته اند. البته من میدانستم اما آنها هم آمدند پیش ما شهادت دادند. در سفرهای متعددی که این رهبران فلسطینی آمدند، همه آنها این را [گفتند]. نقشه آمریکا در عراق، در سوریه، در لبنان، به کمک و فعالیت این شهید عزیز خنثی شد. آمریکایی‌ها عراق را مثل رژیم طاغوت ایرانی - رژیم پهلوی؛ ایران در زمان طاغوت - یا امروز سعودی می‌پسندند، یک نقطه‌ای باشد پُر از نفت، در اختیار آنها که به تعبیر آن شخص، مثل گاو شیرده «هر کار مایلند بکنند؛ این‌ها عراق را این جوری می‌خواهند. عناصر مؤمن عراقی و شجاع»، عراقی و جوانان عراقی و مرجعیت در عراق در مقابل این قضایا ایستادند و حاج قاسم (رضوان الله تعالی علیه) به همه این جبهه بسیج به عنوان یک مشاور فعال مدد رساند، کمک رساند، و به عنوان یک پشتیبان بزرگ در آنجا ظاهر شد. شبیه همین قضیه در مورد سوریه هست، در مورد لبنان هست. در مورد لبنان، آمریکایی‌ها مایلند لبنان را از مهم ترین عامل استقلال لبنان - یعنی نیروی مقاومت و حزب الله - محروم کنند تا لبنان بی دفاع در مقابل اسرائیل قرار بگیرد که باید تا خود بیروت را بگیرد؛ کما اینکه قبلها و سالهای قبل آمدند. حزب الله بحمدالله روز به روز قوی تر شد. امروز، هم دست لبنان و هم چشم لبنان، حزب الله است؛ و نقش شهید عزیز ما در این حالت یک نقش ممتاز و برجسته است؛ (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) همه زخم دیدگان جهان اسلام و جهان سوم که در صدد راه حلی برای پایان دادن این همه ستم و ظلم بودند و حرکت‌هایی را شروع کرده بودند، پناهمان حاج قاسم بود و از تجربیات، راهنمایی‌ها و حمایت‌های او بهره می‌بردند و به موقعیت‌ها و موفقیت‌های بالایی هم دست یافته بودند. نمونه آن، حزب‌الله لبنان است. نمونه دیگرش جریان حشدالشعبی عراق است. نمونه آن حرکتی است که در یمن و جاهای دیگر جهان اسلام دارد اتفاق می‌افتد. این‌ها از حاج قاسم به عنوان یک سمبل، نمود و شاخص در انتخاب راه استفاده می‌کردند و البته با راهنمایی‌ها و مساعدت‌های ایشان به دستاوردهایی هم می‌رسیدند. (سید محمود دعائی، ۱۳۹۸) سردار سلیمانی از سال ۲۰۰۶ عملاً فرماندهی نبرد ایران را با تمدن غرب برعهده گرفت. نبرد نابرابری که با حضور ۶۰ کشور در جناح مقابل و وضعیت آنها از نظر تجهیزات و ادوات جنگی بودیم. (مصطفی مصلح زاده، ۱۳۹۸/۱۱/۲۱)

۲-۳-۸- تقید به حدود شرعی اسلام در کلیه امور فردی و اجتماعی و در همه احوال

۲-۳-۸-۱- مراقبت از حدود شرعی در همه شئون و شرائط حتی جنگ

یک خصوصیت دیگر این بود که هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود، هم در عین حال بشدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش میکنند، میگویند وقت این حرفها نیست؛ او نه، او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود، سلاح به کار نمیبرد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاطهایی میکرد که معمولاً در عرصه نظامی، خیلیها این احتیاطها را لازم نمیدانند؛ [لکن] او احتیاط میکرد. به دهان خطر میرفت اما جان دیگران را تا میتوانست حفظ میکرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیانش، سربازانش، همکارانش در ملتهای دیگر که در کنار او بودند، بود. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) مشروعت ... همه ی ارکان و اجزای نظام اسلامی به رعایت احکام الهی است. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۷۱/۳/۷) این مؤلفه بقدری بازتاب اصلاح گرانه داشته که حتی دشمنان انقلاب اسلامی را نیز وادار به اذعان کرده است که در اظهارات صریح ایشان بیان شده است: سلیمانی دشمن من است ولی او فردی بی نظیر و هدیه الهی به مردم ایران است. (باراک اوباما، ۲۰۱۷) آرزویم هست برای یک بار هم که شده ژنرال سلیمانی را از نزدیک ببینم. (جان کری، ۲۰۱۷) سلیمانی فردی است که نمی شود او را ستایش نکرد. (مایک پمپئو، ۲۰۱۹) سلیمانی گر چه دشمن ماست ولی او دشمن شایسته‌ای است و قابل احترام. (دیوید هاول پترافوس ۱، ۲۰۱۸)

۲-۳-۸-۲- هوشمندی و توجه خاص در حمایت از اسلام

وصیت می‌کنم اسلام را در این برهه که تداعی یافته در انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی است، تنها نگذارید. دفاع از اسلام نیازمند هوشمندی و توجه خاص است. (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۳-۸-۳- ایمان و غیرت دینی

ما میتوانیم به برکت ایمان و غیرت دینی کارهای بزرگی انجام بدهیم؛ همچنان که در این قضیه‌ای شهادت شهید سلیمانی و همراهانش [کار بزرگی انجام گرفت، حادثه بزرگی انجام گرفت، انقلابی به وجود آمد که دنیا را تکان داد، متحول کرد و تاریخ را، مسیر تاریخ کشور را، مسیر تاریخ منطقه را و شاید مسیر تاریخ جهان را - که بعدها قضاوت خواهد شد - تغییر داد... نقشه دشمن ایجاد خلل در عزم و اراده مردم است نقشه دشمن این است که جوانان ما را، مردم ما را در بخشهای گوناگون دچار خلل در عزم و اراده کند؛ نقشه اساسی دشمن این است؛ تردید افکنی در ایمان مردم و در عزم راسخ مردم؛ یعنی همان دو عنصری که عرض کردم؛ دو کلید واژه ایمان، و غیرت دینی. تردید افکنی در ایمان و غیرت دینی مردم آن چیزی است که دشمن دنبال آن است؛ میدانند که اگر چنانچه این اتفاق افتاد، قدرت تهاجمی و حتی

^۱ رییس سابق سازمان سیا و ژنرال ارشد ارتش تروریست امریکا

قدرت دفاعی جمهوری اسلامی هم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت و از بین خواهد رفت؛ لذا دارند توطئه میکنند (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

۲-۳-۸-۴- احترام به والدین

نسبت به پدر و مادر فوق العاده ادب داشت. مرتب سر می‌زد، صله رحم می‌کرد و دستان مادر را می‌بوسید. روز آخری که ایشان برای عیادت مادرش در بیمارستان رفته بود، طبق معمول وقتی هر جایی می‌رفت یک نفر همراهش بود. به همراهش گفته بود که شما چند دقیقه‌ای از من فاصله بگیرید. مثل اینکه پرده را می‌کشد که کسی نبیند. اما این فرد حس مسئولیتش می‌گوید ببیند چیزی آنجا نباشد. دیده بود که حاج قاسم صورت و پای مادرش را بوسید و به پای مادرش افتاد و اشک ریخت. در آن حالش می‌گوید مادر ببخش که من به دلیل رفتاری‌ها نتوانستم دائم در کنارت باشم (سید محمود دعایی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۹- احترام به منزلت اجتماعی نیروهای مسلح متعهد

نیروهای مسلح خود را که امروز ولیّ فقیه فرمانده آنان است، برای دفاع از خودتان، مذهب‌تان، اسلام و کشور احترام کنید... حمایت و ادب و احترام از ملت و نوامیس و ارض آنها توسط نیروهای مسلح نیروهای مسلح می‌بایست همانند دفاع از خانه خود، از ملت و نوامیس و ارض آن حفاظت و حمایت و ادب و احترام کنند و نسبت به ملت همان گونه که امیرالمؤمنین مولای متقیان فرمود، نیروهای مسلح می‌بایست منشأ عزت ملت باشد و قلعه و پناهگاه مستضعفین و مردم باشد و زینت کشورش باشد (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۳-۱۰- ولی نعمت دانستن مردم

۲-۳-۱۰-۱- عشق ورزی به مردم همچون اعضاء خانواده

عزیزان! من بنا به تقدیر الهی امروز از میان شما رفته‌ام. من شما را از پدر و مادرم و فرزندان و خواهران و برادران خود بیشتر دوست دارم، چون با شما بیشتر از آن‌ها بودم؛ ضمن اینکه من پاره تن آن‌ها بودم و آن‌ها پاره وجود من اما آن‌ها هم قبول کردند. (همان) تصور مردم از سلیمانی یک فرمانده ارشد جنگی و چهره نظامی بود، اما او با یک چهره فوق العاده مهربان و مردمی بین سیل زده‌گان حضور یافت. حاج قاسم با رفتار و منش خود در دوران سیل کاری کرد که بعد از شهادتش، از کودک تا پیرمرد عشایری در تشییع جنازه او در اهواز شرکت کردند. حتی یک پیرمرد با تن رنجور و نابلد بودن راه، با پای پیاده از شادگان به اهواز آمد تا در تشییع او حاضر باشد؛ او با دل این مردم کاری کرد که هم کودک خردسال، هم پیرمرد ۸۰ ساله دیوانه او شدند! قاسم سلیمانی در قلب‌های مردم ورود کرد و بر قلب‌های مردم حکومت می‌کرد... یک پیرمرد، کل زندگی اش را آب برده بود و خودش هم تا کمر در آب قرار داشت؛ فقط یک قاب عکس

از تصویر امام خمینی^(ره) دستش گرفته بود و می‌گفت هیچ چیزی نمی‌خواهم، اما عکس امام نباید خیس شود. این بود که حاج قاسم هم بر دستش بوسه زد. (سردار عارف هاشمی، ۱۳۹۸)

۲-۱۰-۳-۲- نذر کردن خود برای ملت

من وجودم را نذر وجود شما و ملت ایران کنم (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۱۰-۳-۲- احترام و خدمت به مردم

در دوره حکومت و حاکمیت خود در هر مسئولیتی، احترام به مردم و خدمت به آنان را عبادت بدانند و خود خدمتگزار واقعی، توسعه‌گر ارزش‌ها باشد، نه با توجیهات واهی، ارزش‌ها را بایکوت کند (شهید سلیمانی، وصیت الهی سیاسی) در کنار همه این‌ها، خصلت مردمی حاج قاسم زبازد بود. گاهی که به شهرستان می‌رفت، کسانی که ایشان را می‌شناختند و به خصوص کسانی که در جریان هشت سال جنگ تحمیلی هم‌رمز ایشان بودند و نیروهایی بودند که انتخاب شده بودند و زیر فرماندهی او کار می‌کردند و بعد از پایان جنگ هر کدام مسئولیتی داشتند و جایی بودند، باز هم به سراغ ایشان می‌آمدند و به دلیل درک درستی که از بینش و راهنمایی‌های او داشتند، سعی می‌کردند که باز هم از فیوضات ایشان بهره‌مند شوند (سید محمود دعایی، ۱۳۹۸) از همان لحظه اول رفتارشان با جوانان و افراد تازه وارد خیلی صمیمی بود. بلند می‌شد و به طر فشان می‌رفت و از کوچک و بزرگ با آنها چاق سلامتی می‌کرد و کنار خود می‌نشاند و از احوالاتشان می‌پرسید. با دو فیلمبردار جوان گروه ما هم هما‌نگونه برخورد کردند که هنوز هم شیفته وار از آن یاد می‌کنند. در همین هنگام بود که ابومهدی المهندس هم وارد و جمع‌شان تکمیل شد... نماز را همگی پشت سر ابومهدی خواندیم و بعد به سادگی دور هم نشستیم. برخورد حاجی با ابومهدی و نوع رفاق‌تشان به گونه‌ای بود که آدم حسادت می‌کرد به آن. خلاصه شام آماده و سفره گسترده شد. سردار با ذکر نام همه را، حتی محافظان را برسر سفره خواند و بعد آرام آرام شروع به صرف غذا کرد. عجیب تر آن بود که برای نیروهای همراهش به مانند مادری مهربان لقمه می‌گرفت و خود به دهان آنان می‌گذاشت... پس از اندکی استراحت سردار گفت ما با این همه جمعیت درست نیست مزاحم صاحبخانه باشیم، پس عزیزان حرکت... در مقابل اصرار صاحبخانه که از ته دل به ماندن دعوت می‌کرد، گفتند به جلسه‌ای در کنار یکی از محل‌های پرخطر سیل زده باید برویم و بعد هم هر محل عمومی پیدا کنیم، هما‌نجا استراحت خواهیم کرد. بعداً فهمیدیم پس از ساعت‌ها بازدید از مناطق سیل زده، شب را در پایگاه مقاومت یکی از مساجد اطراق کرده‌اند. (حبیب احمدزاده، ۱۳۹۸)

^۱ نویسنده و مستندساز جریان عزیمت حاج قاسم در جهت امداد به سیل زدگان خوزستان

۲-۳-۱۱- اهتمام جدی بر حفظ و توسعه وحدت ملی (وحدت کلمه)

۲-۳-۱۱-۱- پرهیز از تقابل دینداری و ملی گرایی (به عنوان یکی از توطئه‌های استکبار)

بدانید که می‌دانید مهم ترین هنر خمینی عزیز این بود که اول اسلام را به پشتوانه ایران آورد و سپس ایران را در خدمت اسلام قرار داد. اگر اسلام نبود و اگر روح اسلامی بر این ملت حاکم نبود، صدام چون گرگ درنده‌ای این کشور را می‌دید؛ آمریکا چون سگ هاری همین عمل را می‌کرد، اما هنر امام این بود که اسلام را به پشتوانه آورد؛ عاشورا و محرم، صفر و فاطمیه را به پشتوانه این ملت آورد. انقلاب‌هایی در انقلاب ایجاد کرد. به این دلیل در هر دوره هزاران فداکار جان خود را سپر شما و ملت ایران و خاک ایران و اسلام نموده اند و بزرگترین قدرتهای مادی را ذلیل خود نموده اند. عزیزانم، در اصول اختلاف نکنید. (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۳-۱۱-۲- جلوگیری از تضعیف دین و انقلاب در کلام و عمل و یا مناظره‌های سیاسیون

چه آن‌هایی [که] اصلاح طلب خود را می‌نامند و چه آن‌هایی که اصولگرا. آنچه پیوسته در رنج بودم اینکه عموماً ما در دو مقطع، خدا و قرآن و ارزش‌ها را فراموش می‌کنیم، بلکه فدا می‌کنیم. عزیزان، هر رقابتی با هم می‌کنید و هر جدلی با هم دارید، اما اگر عمل شما و کلام شما یا مناظره‌هایتان به نحوی تضعیف‌کننده دین و انقلاب بود، بدانید شما مغضوب نبی مکرم اسلام و شهدای این راه هستید(همان)

۲-۳-۱۱-۳- وفاق و باهم بودن جریانهای سیاسی بر محوریت اصول

مرزها را تفکیک کنید. اگر می‌خواهید با هم باشید، شرط با هم بودن، توافق و بیان صریح حول اصول است. اصول، مطوّل و مفصّل نیست... اگر به اصول عمل شد، آن وقت همه در مسیر رهبر و انقلاب و جمهوری اسلامی هستند و یک رقابت صحیح بر پایه همین اصول برای انتخاب اصلح صورت می‌گیرد (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)؛ (حاج قاسم) در موقعیت‌های بسیار حساس و تعیین‌کننده‌ای سعی می‌کرد که گره‌ها را بگشاید. مثلاً برای حل اختلاف بین طیف‌های مختلف سیاسی در استان کرمان، سعی می‌کرد با حفظ احترام نسبت به همه تشکلهای و گرایش‌ها، همین که در مسیر انقلاب هستند و اهداف عالی انقلاب و رهبری را قبول دارند، آنها را به هم نزدیک کند و به فرآیندی برساند که روی امری توافق کنند. (سیدمحمود دعایی، ۱۳۹۸)

۲-۳-۱۲- شناخت و ایستادگی مقابل استکبار

۲-۳-۱۲-۱- شناخت به موقع دشمن و اهداف و سیاستهای او و اخذ تصمیم بهنگام و عمل به موقع

نکته دیگر، شناخت به موقع از دشمن و اهداف و سیاستهای او و اخذ تصمیم به موقع و عمل به موقع؛ هریک از این‌ها اگر در غیر وقت خود صورت گیرد، بر پیروزی شما اثر جدی دارد (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی) الان ممکن است آدم مهربان زیاد پیدا کنید ولی آدمی مثل حاج قاسم که در مقابل

دشمن بایستد، و دشمن شناسی اش قوی باشد و در در تاریخ اسلام شهید سلیمانی «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» مقابل دشمن وجود مؤثری باشد، کم است. یکی از مصادیق آیه است. ایشان قوای امت اسلامی را برای جبهه مقاومت گردهم آورد و ثابت کرد که می‌شود این کار را انجام داد. میزان تأثیرگذاری این شهید هم تا این حد است که ما در مورد واقعه عاشورا یک جمله مشهوری داریم که می‌گوید کربلا در کربلا می‌ماند اگر زینب نبود؛ و درباره انقلاب اسلامی هم می‌توانیم بگوییم، انقلاب در ایران می‌ماند اگر سردار سلیمانی نبود. (پناهیان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۷)

۲-۳-۱۲-۲- ایستادگی مقابل امریکا و رژیم صهیونیستی

شهید سلیمانی همه عمر بابرکت خود را تمام قد در مقابل استکبار و صهیونیسم ایستادگی کردند و در نهایت هم توسط جبهه استکبار به شهادت رسیدند. دشمن استکبار است، دشمن صهیونیسم است، دشمن آمریکا است من این را به طور قاطع می‌گویم: دشمن عبارت است از آمریکا، رژیم صهیونیستی و دستگاه استکبار؛ دستگاه استکبار فقط آمریکا نیست، فقط دولت‌ها نیستند؛ یک مجموعه‌ای از کمپانی‌ها و غارتگران دنیا و ستمکاران دنیا و مانند اینها [هستند] که با هر مرکزی که با ستم و غارتگری مخالف باشد مخالفند؛ دشمن اینها هستند؛ در شناخت دشمن نباید اشتباه کرد؛ اگر این را دانستیم، راه مقابله نقشه دشمن را هم اگر دانستیم موفق میشویم، نقشه دشمن ایجاد خلل در عزم و اراده مردم است (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

۲-۳-۱۲-۳- فراسرزمینی و جهانی بودن محور مقاومت

جبهه مقاومت صرفاً شامل غرب آسیا و یا بلاد اسلامی نبوده و بلکه مأموریت سپاه قدس در اجرای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران توسعه محور مقاومت در سراسر جهان است و همه آزادگان عالم را در بر می‌گیرد.

سپاه قدس به عنوان یک مجموعه و سازمان اداری نیست، بلکه به عنوان یک نهاد انسانی و دارای انگیزه‌های بزرگ و روشن انسانی است. سپاه قدس، نیرویی است که با سعه صدر به همه جا و همه کس نگاه می‌کند؛ رزمندگان بدون مرز، رزمندگانی که هر جا نیاز باشد آنها در آنجا حضور پیدا می‌کنند، کرامت مستضعفان را حفظ می‌کنند، نیروی قدس را بلاگردان مقدسات و حریم‌های مقدس می‌کنند (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) همه آزادگان عالم خونخواه او (شهید سلیمانی) هستند. (همان)

۲-۳-۱۲-۴- آفندی بودن مقاومت^۱

^۱ اصل سوم قانون اساسی: دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: ۱ الخ... ۵. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.

مسئولین همانند پدران جامعه می‌بایست به مسئولیت خود پیرامون تربیت و حراست از جامعه توجه کنند، نه با بی‌مبالاتی و به خاطر احساسات و جلب برخی از آراء احساسی زودگذر، از اخلاقیاتی حمایت کنند که طلاق و فساد را در جامعه توسعه دهد و خانواده‌ها را از هم بپاشاند. حکومت‌ها عامل اصلی در استحکام خانواده و از طرف دیگر عامل مهم از هم پاشیدن خانواده هستند. (شهید سلیمانی، وصیت نامه الهی سیاسی)

۲-۳-۱۳-۲- شناسایی و ارتقاء سرمایه‌های انسانی جوان و مؤمن (نونهالان انقلاب)

خو شبختانه ما امروز در کشور، مردان شجاع و باتدبیر، کم نداریم؛ هم در عرصه نظامی، هم در عرصه علمی، هم در عرصه سیاسی، افراد باتدبیر و شجاع و دانا و آگاهی داریم؛ باید سخن اینها شنیده بشود؛ کاری که اینها مناسب میدانند، در سطح کشور، در سطح جامعه به نحو درستی انجام بگیرد؛ ما کم نداریم؛ خو شبختانه تربیت شدگان مکتب امام روزبه روز بی‌شتر میشوند؛ یک بار امام [در مورد] جنگ فرمودند که فتح الفتوح این انقلاب تربیت جوانها و رشد دادن این نهالهای بالنده است؛ این را یک وقت امام فرمودند؛ حق با ایشان بود؛ کاملاً درست فرمودند؛ حکمت امام [بود]؛ این همه فتوحات و این همه کارهای مهم، در مقابل این کوچک است؛ تربیت انسانهای برجسته. امروز خو شبختانه ما افراد زیادی از این قبیل داریم ... اینکه بعضی فکر کنند که شما کاری نکنید که آمریکا عصبانی بشود - میگویند بعضی‌ها و در روزنامه‌ها مینویسند - درست نقطه مقابل فرمایش پروردگار عالم است: وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ؛ ارشد عناصر مؤمن، این نهالهای برومند این جوانهای مؤمن، اصلاً برای این است که تا دشمن عصبانی بشود «لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ»؛ از همین هم بیشتر عصبانی اند. عصبانی اند از جوانهای عرصه علم، از جوانهای عرصه جهاد، از جوانهای عرصه خدمت، از جوانهای عرصه نظامی؛ از اینها عصبانی اند. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

۲-۳-۱۳-۳- خلق یوم الله بعنوان سرمایه فرهنگی برای انقلاب اسلامی

۱ (و مَثَلِ أَنهٗا در انجیل چون کشته‌ای است که جوانه ی خود برآورد و آن را مایه دهد تا ستر شود و بر ساقه های خود بایستد و دهقانان را به شگفت آورد، تا از [انبوهی] آنان [خدا] کافران را به خشم دراندازد) سوره ی مبارکه ی فتح، بخشی از آیه ی شریفه ۲۹

یک فصل دیگر در مورد شهید سلیمانی، برکات این شهادت عظیم است. این شهید عزیز هر وقت گزارشی میداد به ما -چه گزارش کتبی، چه گزارش شفاهی- از کارهایی که کرده بود، بنده قلباً و زبناً او را تحسین میکردم اما امروز در مقابل آنچه او سرمنشأ آن شد و برای کشور بلکه برای منطقه به وجود آورد، در مقابل او من تعظیم میکنم. کار بزرگی انجام شد، قیامتی به پا کرد. معنویت او، شهادت او را این جور برجسته کرد؛ این بدرقه‌های ایرانی و آن بدرقه‌های عراقی؛ در کاظمین، در بغداد، در نجف، در کربلا چه کردند با این پیکر ارباب‌اربا! از روح مطهر او، از اعماق دل تشکر میکنیم ... شهادت او، زنده بودن انقلاب در کشور ما را به رخ همه دنیا کشید. عده‌ای میخواستند وانمود کنند که انقلاب در ایران از بین رفته است، مرده است، تمام شده -البته عده‌ای هم سعی میکنند که این اتفاق بیفتد- [اما] شهادت او نشان داد که انقلاب زنده است؛ دیدید چه خبر شد در تهران؟ دیدید چه خبر شد در شهرهای دیگر؟..... این وحدتی که خوشبختانه در زیر تابوت پیکر مطهر شهید سلیمانی و شهدای همراه ایشان در بین مردم دیده شد باید محفوظ بشود، محفوظ بماند؛ جهت گیری مردم باید این جهت گیری باشد: جهت گیری انقلاب، جهت گیری تکریم از مردان انقلاب، جهت گیری تکریم شهیدان و تکریم هر چیزی که یادآور ارزشهای انقلاب است. (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

۲-۳-۱۳-۴- اتکال به هویت ملی و دیتی بعنوان ثروت فرهنگی^۱

یکی از ویژگیهای شاخص رفتاری شهید سلیمانی، حفظ اصالت و هویت ملی (ایرانی بودن) و دینی (شیعه بودن) بعنوان ثروت فرهنگی فرماندهی سپاه قدس در جبهه جهانی مقاومت می‌باشد.

۲-۳-۱۳-۵- بالایش و ارتقاء نیروهای انسانی نامطلوب به سرمایه‌های با ارزش اجتماعی و فرهنگی

یکی از شاخصه‌های متمایز حاج قاسم این بود که ایشان در مواجهه با افراد نامطلوب اجتماعی رویکردی تردیلی و تکفیری نداشت و چنانچه توجهی به احوالات و گذشته برخی شهدای مدافع حرم نماییم خواهیم دید که چگونه در ساختار جهاد و تحت فرماندهی و تربیت ایشان، مدارج کمال را در روندی اصلاحی تا شهادت در راه خدا طی نمودند.^۲

^۱ به نظر من آنچه امروز وظیفه اصلی ماست، این است که در بخشهای سه گانه - یعنی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی - پایه‌ها را مستحکم کنیم. اگر پایه های فرهنگی بخواهد مستحکم شود، شرط اصلی این است که ایمان مردم به دین و موارث فرهنگی خودشان روزبه روز استحکام پیدا کند و تضعیف نشود. ما نمیخواهیم در یک جزیره زندگی کنیم و فکر نمیکنیم در دنیای امروز میشود در یک جزیره زندگی کرد. ما میخواهیم مردم به موارث و ثروت فرهنگی خود ببالند و احساس حقارت نکنند. تلاش بعضیها این است که در مقابل ثروت فرهنگی مردم - که بسیار عظیم است - یک حالت گله‌گری و بدهکاری به وجود آورند؛ این خطاست. ثروت فرهنگی ما بسیار عظیم است و بخش عمده آن، ایمان به خدا و اسلام و توکل به خدا و مفاهیم اسلامی است که بحمدالله در مردم ما کاملاً نافذ و راسخ است؛ بخشی از آن هم مربوط به مسائل فرهنگی ماست. اینها را باید قدر دانست و حفظ کرد. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۱/۳/۷)

^۲ مذاقه در زندگی نامه شهید مدافع حرم مجید قربانخانی

۶-۱۳-۲- حفظ هویت قومی و اصالت شهرستانی

شهید سلیمانی کرمانی بود، کرمانی ماند و کرمانی شهید شد؛ ایشان هرگز از توجه و خدمت به مردم و فرهنگ کرمان غفلت نکرد و حتی نمادهای قومی خود را از جمله لهجه، پوشش و حتی نحوه مراسم عزاداری حفظ نمود و در نهایت هم وصیت نمود در زادگاهش دفن گردد.

مرحوم حاج قاسم سلیمانی یکی از افتخارات فوق العاده عزیز و ارجمند ایران است؛ و چون زادگاهش در استان کرمان بوده، کرمانی‌ها به وجود ایشان افتخار می‌کنند و می‌بالند. خود ایشان هم علاقه شدیدی به هموطنان و همشهریانش داشت و تقریباً در اوقات فراغت و یا اگر مجال پیش می‌آمد که امکان داشت به جایی سر بزند یا حضوری داشته باشد، در کرمان بود... نمونه دیگری که خیلی برای من جالب هست این است که حاج قاسم همه ساله یک روز در منزلش (در شهرک شهید دقایقی در تهران) روضه می‌گرفت؛ یا محرم و یا شهادت بی بی حضرت زهرا(س) بود. سعی می‌کرد دوستان نزدیک و همشهریان را دعوت کند. من را هم دعوت می‌کرد. ما هم خوشحال بودیم و می‌رفتیم. البته سعی می‌کردند با همان شیوه سنتی محلی خودشان عزاداری و پذیرایی کنند. در پذیرایی هم «آش حسینی» می‌دادند. آش حسینی معروف است به آبگوشتی که با روش ویژه درست می‌کنند. حاج قاسم همین کار را انجام می‌داد. یعنی سفارش می‌داد چند گوسفند سالم از کرمان می‌فرستادند و اینجا ذبح می‌کردند و بساط را برپا می‌کرد درباره مراسم این طور که اگر نماز جماعت بود اول نماز جماعت و اگر نماز را خوانده بودند سر وقت می‌آمدند و روضه شروع می‌شد و منبری‌های محلی کرمان را دعوت می‌کرد یعنی یا امام جمعه بم و یا شهرهای اطراف بودند (سید محمود دعایی، ۱۳۹۸)

خطاب به مردم عزیز کرمان ... نکته‌ای هم خطاب به مردم عزیز کرمان دارم؛ مردمی که دوست داشتند و در طول ۸ سال دفاع مقدس بالاترین فداکاری‌ها را انجام دادند و سرداران و مجاهدین بسیار والامقامی را تقدیم اسلام نمودند. من همیشه شرمند آن‌ها هستم. هشت سال به خاطر اسلام به من اعتماد کردند؛ فرزندان خود را در قتلگاه‌ها و جنگ‌های شدیدی چون کربلای ۵، والفجر ۸، طریق القدس، فتح المبین، بیت المقدس و... روانه کردند و لشکری بزرگ و ارزشمند را به نام و به عشق امام مظلوم حسین بن علی به نام ثارالله، بنیان گذاری کردند. این لشکر همچون شمشیری برنده، بارها قلب ملتمان و مسلمان‌ها را شاد نمود و غم را از چهره آن‌ها زدود... دوست دارم کرمان همیشه و تا آخر با ولایت بماند(شهید سلیمانی، وصیت الهی سیاسی)

۳- پیشینه موضوع

در رابطه با منظومه اعتقادی و رفتاری شهید سلیمانی رض به لحاظ حادث بودن شهادت ایشان به غیر از مجموعه‌ای از خاطرات هم‌زمان و سیاسیون و وصیت نامه الهی سیاسی وی و بیانات رهبر معظم

انقلاب، که جزو اسناد این مقاله مورد استناد و تحلیل قرار گرفته اند، آثار معتناهایی به رشته تحریر در نیامده است و لیکن پیرامون حکمرانی اسلامی که مفهومی قریب به حکمران اسلامی می‌باشد چندین اثر تدوین شده که به شرح ذیل اشاره می‌گردد.

جدول (۳) پیشینه پژوهش

نویسندگان	عنوان	سال انتشار	اهداف اصلی	یافته‌ها و نتایج
عیوضی، محمد رحیم؛ مرزبان، نازنین	بررسی مولفه‌های حکمرانی خوب از منظر امام خمینی (ره)	۱۳۹۵	باز تعریف اصول حکمرانی خوب در انطباق با مبانی فکری امام خمینی	- تبیین مبانی نظری و شکل حکومت در منطق امام خمینی ره - انطباق ده مولفه حکمرانی خوب با منابع دینی ارائه چارچوب کلی الگوی اثربخش ایرانی اسلامی حکمرانی خوب
امامی، محمد؛ شاکری، حمید	حکمرانی خوب و قانون اساسی ج.ا.ا	۱۳۹۴	تطبیق اصول حکمرانی خوب با اصول قانون اساسی ج.ا.ا	- تبیین مختصات دولتها در الگوی حکمرانی خوب - تبیین مبانی، اهداف و پیامدهای نه گانه حقوقی حکمرانی خوب - تبیین نه مولفه برای حکمرانی خوب - ارزیابی قانون اساسی ج.ا.ا وفق الگوی حکمرانی خوب
حسینی تاش، سید علی؛ علی واثق، قادر	حکمرانی خوب و ارائه حکمرانی شایسته بررسی و شاخص‌های این دو از دیدگاه امیرالمؤمنین علی(ع)،	۱۳۹۳	بررسی تطبیقی اصول حکمرانی خوب (با ادبیات غرب) و شایسته (وفق نهج البلاغه)	- تفکیک مفهومی حکمرانی خوب و شایسته به اعتبار مبانی - تبیین هفت مولفه حکمرانی خوب و شایسته در انطباق با نهج البلاغه
شاه آبادی، ابوالفضل؛ جامه بزرگی، آمنه	نظریه حکمرانی خوب از دیدگاه نهج البلاغه	۱۳۹۲	انطباق اصول حکمرانی خوب با نهج ابلاغه	- تبیین هفت مولفه حکمرانی خوب - تبیین چهار مولفه جدید حکمرانی خوب وفق نهج البلاغه

۴- روش تحقیق

در این پژوهش از رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون و ابزار شبکه مضمین در جهت پاسخ به سؤالات و تولید محتوا در زمینه ویژگیهای اعتقادی - رفتاری حکمرانی شهید سلیمانی استفاده شده است. یکی از فنون تحلیلی مناسب در تحقیقات کیفی، تحلیل مضمون است که به طور گسترده‌ای استفاده می‌شود، اما به ندرت معرفی شده است. از تحلیل مضمون می‌توان به خوبی برای شناخت الگوهای موجود در داده‌های کیفی استفاده کرد. تحلیل قالب مضمین و تحلیل شبکه مضمین نیز از ابزارهایی هستند که معمولاً در تحلیل مضمون به کار می‌روند. قالب مضمین، فهرستی از مضمین را به صورت سلسله‌مراتبی نشان می‌دهد. شبکه مضمین نیز ارتباط میان مضمین را در نگارهایی شبیه تارنما نشان می‌دهد.

این روش، مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است به همین دلیل، بویاتزیس (۱۹۹۸، ص ۴) آن را نه روشی خاص بلکه ابزاری مناسب برای روش‌های مختلف، معرفی می‌کند. ریان و برنارد (۲۰۰۰) نیز کدگذاری مضمین را فرایند پیش‌نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی معرفی می‌کنند تا روشی منحصر به فرد و خاص. اما به عقیده براون و کلارک (۲۰۰۶)، تحلیل مضمون را باید روش ویژه‌ای در نظر گرفت که یکی از مزایای آن انعطاف‌پذیری است.

تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (2006 Braun & Clarke) تحلیل مضمون، صرفاً روش کیفی خاصی نیست؛ بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی به کار رود. بطور کلی، تحلیل مضمون، روشی است برای:

الف- دیدن متن؛

ب- برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط؛

ج- تحلیل اطلاعات کیفی؛

د- مشاهده نظاممند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ؛

ه- تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (Boyatzis, 1998, p4)

شبکه مضمین نیز روش مناسبی در تحلیل مضمون است که آتراید-استیرلینگ (۲۰۰۱)، آن را توسعه داده است. آنچه شبکه مضمین عرضه می‌کند نقشه‌ای شبیه تارنما به مثابه اصل سازمان دهنده و روش نمایش است. شبکه مضمین، بر اساس روندی

مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده می‌شود.

بر خلاف روش قالب مضامین، شبکه‌های مضامین به صورت گرافیکی و شبیه تارنما نشان داده می‌شوند تا تصور وجود هر گونه سلسله مراتب در میان آن‌ها از بین برود، باعث شناوری مضامین شود و بر وابستگی و ارتباط متقابل میان شبکه تأکید شود.

با این حال، لازم است توجه شود که این شبکه‌ها صرفاً ابزاری تحلیلی هستند و نه خود تحلیل. وقتی یک شبکه مضمونی ساخته شد می‌توان از آن به مثابه ابزاری تصویری برای تفسیر متن استفاده کرد تا نتایج حاصل از متن و خود متن برای محقق و خوانندگان تحقیق، روشن و فهمیدنی شود (-Attride 2001 Stirling) برای ترسیم روابط میان مضامین می‌توان از مضامین رابطه‌ای نیز استفاده کرد.

۵- یافته‌ها

در این مقاله با تحلیل وصیت نامه شهید سلیمانی و بیانات رهبر معظم انقلاب و سلسله‌ای از خاطرات و مشاهدات و تشبث به منابع دینی، با قرار دادن (ویژگیهای اعتقادی - رفتاری حکمرانی شهید سلیمانی) به عنوان مضمون فراگیر، در مجموع ۱۳ مضمون سازمان دهنده و ۴۸ مضمون پایه استخراج گردیده است.

جدول (۴) شبکه مضامین

ویژگی‌های اعتقادی و رفتاری شهید سلیمانی بمتابه حکمران اسلامی (مضمون فراگیر)		
۱	خودسازی اعتقادی و معنوی	اعتقاد و ابتناء به اصول و ضروریات دین مبین اسلام (مبانی فکری اسلامی و انقلابی) - ایمان و امید به محبت و رحمت الهی - فی سبیل الله بودن همه امور و خلوص نیت و پرهیز از تظاهر و ریا - جامعیت شخصیتی (خودسازی انقلابی از جنس تشیع) - قدرت طلب نبودن
۲	ولایی بودن	اعتقاد و عشق عمیق به ولایت مطلقه فقیه - التزام واقعی به رهنمودهای امامین انقلاب - ضرورت صیانت از خیمه ولایت فقیه به عنوان رکن ثابت و خط قرمز همه تصمیمات و اقدامات - اعتقاد عملی به ولایت فقیه بعنوان محور اتحاد و انسجام ملی
۳	ایمان و صیانت خاص از شاکله نظام جمهوری اسلامی ایران	اعتقاد و التزام به مرکزیت اسلام و تشیع در جمهوری اسلامی ایران - ارجح دانستن اسلام، جمهوری اسلامی، مقدسات و ولایت فقیه بعنوان رنگ خدا در همه مسائل سیاسی - حمایت بدون ملاحظه مراجع و نخبگان از انقلاب و جمهوری اسلامی و ولی فقیه

۴	اهتمام جدی به چرخه تولید، صیانت و ترمیم سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی و انسانی	شناسایی و ارتقاء سرمایه‌های انسانی جوان و مومن (نونهلان انقلاب) - خلق یوم الله بعنوان سرمایه فرهنگی برای انقلاب اسلامی - توجه به تربیت و حراست از اخلاقیات در جامعه - اتکال به هویت ملی و دیتی بعنوان ثروت فرهنگی - پالایش و ارتقاء نیروهای انسانی نامطلوب به سرمایه‌های با ارزش اجتماعی و فرهنگی - حفظ هویت قومی و اصالت شهرستانی
۵	روحیه استشهادی در مواجهه با دشمنان	عدم ترس از دشمنان و شجاعت در مواجهه با خطر - شهادت طلبی - عدم توجه به شماتت دشمنان - تدبیر و عقلانیت و مدیریت راهبردی
۶	ارزشگذاری عملی به مجاهدین و خانواده شهدا	زنده نگه داشتن شهدا و مجاهدین راه حق - تکریم خانواده شهدا
۷	اهتمام جدی در جهت ارتقای کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران	کارایی و اثربخشی - عملگرایی و مجاهدت بی‌وقفه و روحیه جهادی - معیار قرار دادن شجاعت و قدرت مدیریت بحران در انتصابات فرماندهان نیروهای مسلح - عدالت اجتماعی - استخدام همه ظرفیت‌ها برای افزایش قدرت و دفاع ملی - انجام کارهای بزرگ - بکارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدوم در حکومت - فسادستیزی و دوری از تجملات - ریسک پذیری - حضور مؤثر در بحران‌های طبیعی
۸	پرهیز از نگاه تکفیری و برخورداری از نگرش جهانی	نگاه ملی و فراجناحی - رویکرد بین‌المللی در مبارزات و مجاهدتها
۹	تقید به حدود شرعی اسلام در کلیه امور فردی و اجتماعی و در همه احوال	مراقبت از حدود شرعی در همه شئون و شرایط حتی جنگ - هوشمندی و توجه خاص در حمایت از اسلام - ایمان و غیرت دینی - احترام به والدین
۱۰	احترام به منزلت اجتماعی نیروهای مسلح متعهد	
۱۱	ولی نعمت دانستن مردم	عشق ورزی به مردم همچون اعضاء خانواده - نذر کردن خود برای ملت - احترام و خدمت به مردم
۱۲	اهتمام جدی بر حفظ و توسعه وحدت ملی (وحدت کلمه)	جلوگیری از تضعیف دین و انقلاب در کلام و عمل و یا مناظره‌های سیاسیون - وفاق و باهم بودن جریان‌های سیاسی بر محوریت اصول پرهیز از تقابل دینداری و ملی‌گرایی
۱۳	شناخت و ایستادگی مقابل استکبار	شناخت به موقع دشمن و اهداف و سیاست‌های او و اخذ تصمیم بهنگام و عمل به موقع - ایستادگی مقابل امریکا و رژیم صهیونیستی - فراسرزمینی و جهانی بودن محور مقاومت - آفندی بودن مقاومت

جدول ۵) ترکیب عددی مضامین سازمان دهنده و پایه در شبکه مضامین

ردیف	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
۱	خودسازی معنوی	۴
۲	ولایی بودن	۴
۳	ایمان و صیانت خاص از شاکله نظام جمهوری اسلامی ایران	۳
۴	اهتمام جدی به چرخه تولید، صیانت و ترمیم سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی و انسانی	۶
۵	روحیه استشهادی در مواجهه با دشمنان	۴
۶	ارزشگذاری عملی به مجاهدین و خانواده شهدا	۲
۷	اهتمام جدی در جهت ارتقای کارآمدی نظام ج.ا.ا.	۸
۸	پرهیز از نگاه تکفیری و برخورداری از نگرش جهانی	۲
۹	تقید به حدود شرعی اسلام در کلیه امور فردی و اجتماعی و در همه احوال	۴
۱۰	احترام به منزلت اجتماعی نیروهای مسلح متعهد	۱
۱۱	ولی نعمت دانستن مردم	۳
۱۲	اهتمام جدی بر حفظ و توسعه وحدت ملی (وحدت کلمه)	۳
۱۳	شناخت و ایستادگی مقابل استکبار	۴
	جمع کل مضامین پایه	۴۸

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به نظر میرسد مقصود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) از اینکه به شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی (و به تعبیر خود شهید، سرباز سلیمانی) و شهید ابومهدی المهندس به دید یک مکتب درس آموز، نگاه شود اولاً) تدوین و توجه به منظومه فکری و رفتاری ایشان در بین ملت‌های ایران، عراق و همه آزادگان عالم و ثانیاً) تداوم راه ایشان (تأسی به مبانی بینشی و مآثر جهادی این شهید انقلابی در بین جوانان و مسئولین از یک سو و توسعه محور مقاومت در سراسر مناطق جهان از جانب دیگر) می‌باشد که امید است مقاله حاضر در این راستا مفید افتد.

با توجه به دو عنصر «تأکید رتبی» و «فراوانی» مضامین بکار رفته در اسناد این پژوهش و بررسی مناسبت‌های فی مابین مضامین پایه با مضامین سازمان دهنده و در نهایت مضمون فراگیر می‌توان گفت در منظومه فکری و رفتاری شهید سلیمانی رض به ترتیب:

- ۱) خودسازی اعتقادی و معنوی منطبق با مذهب تشیع اثنی عشری
- ۲) اعتقاد و التزام عاشقانه و صددرصدی به ولایت فقیه به عنوان خیمه گاه اسلام و آزادسازی و نجات بشریت در عصر غیبت حضرت حجت عج

- ۳) تعهد خاص به صیانت از نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان یگانه پایگاه مرکزی و کانون اسلام و آزادسازی و نجات بشریت در عصر غیبت حضرت حجت عج
- ۴) داشتن تدبیر، شهامت و روحیه جهادی (عمل گرایانه) در خدمت عاشقانه به مردم و ارتقای کارآمدی نظام
- ۵) رعایت احکام و حدود و ارزش‌های اسلامی در همه شرایط خصوصاً شرایط بحران
- ۶) شناخت و مقابله به هنگام، هوشمندانه و بدون ترس با مستکبرین خصوصاً امریکا و رژیم صهیونیستی
- ۷) اهتمام جدی به تولید و حفظ و ترمیم سرمایه‌های انسانی، اجتماعی و فرهنگی
- ۸) پرهیز از تکفیر و کلیه اختلافات سطحی و شاخه‌ای اعم از مذهبی و سیاسی و تاکید بر حفظ و تشدید وحدت در سه سطح ملی، اسلامی و جهانی
- ۹) عشق ورزی به مردم
- ۱۰) تعاون و یکدلی در بحرانها
- ۱۱) تکریم نیروهای انقلابی و جهادی و خاتواده‌های شهدا در نظامهای ارزشیابی و نظارت اجتماعی و اداری
- ۱۲) از ویژگی‌های کلیدی یک مسئول اسلامی تلقی می‌گردد.

منابع و مأخذ

- [۱] قرآن کریم
- [۲] شهیدی، سیدجعفر، (۱۳۷۸)، نهج الیلاغه، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
- [۳] صحیفه امام (۱۳۷۸)، ج ۲۰، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- [۴] درگاه مجازی farsi.khamenei.ir
- [۵] قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- [۶] خسرو پناه، عبدالحسین، (۱۳۹۷)، منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه ای، جلد ۲، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- [۷] عیوضی، محمد رحیم؛ مرزبان، نازنین، (۱۳۹۵)، بررسی مولفه‌های حکمرانی خوب از منظر امام خمینی ره، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، شماره ۱۹
- [۸] امامی، محمد؛ شاکری، حمید، (۱۳۹۴)، حکمرانی خوب و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشنامه ی حقوق تطبیقی، شماره ۲
- [۹] صحرایی، علیرضا؛ محمودی نیا، امین، (۱۳۹۷)، الگوی حکمرانی خوب: چارچوبی برای تحلیل اقتصاد سیاسی دولت هاشمی رفسنجانی (۱۳۶۸ - ۱۳۷۶)، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست گذار ی عمومی، شماره ۲۸

- [۱۰] حسینی تاش، سید علی؛ علی واثق، قادر، (۱۳۹۳)، حکمرانی خوب و ارائه حکمرانی شایسته بررسی و شاخص های این دو از دیدگاه امیرالمؤمنین علی(ع)، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، سال سوم شماره ۲
- [۱۱] نادری، محمدمهدی، (۱۳۹۰)، حکمرانی خوب؛ معرفی و نقدی اجمالی، اسلام و پژوهش های مدیریتی، شماره ۱
- [۱۲] شاه آبادی، ابوالفضل؛ جامه بزرگی، آمنه، (۱۳۹۲)، نظریه حکمرانی خوب از دیدگاه نهج البلاغه، فصلنامه پژوهش نامه نهج البلاغه، شماره ۲
- [۱۳] عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدمسعود؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شیخ زاده، محمد، (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم
- [۱۴] وصیت نامه سیاسی و الهی شهید سلیمانی
- [۱۵] جر، خلیل؛ ترجمه: طبیبیان، سیدحمید، (۱۳۹۱)، فرهنگ لاروس، موسسه انتشارات امیرکبیر
- [۱۶] درگاه مجازی خبرگزاری تسنیم www.tasnimnews.com
- [۱۷] درگاه مجازی خبرگزاری جماران www.gamaran.news
- [۱۸] درگاه مجازی باشگاه خبرنگاران جوان www.yjc.ir

